

רק הסתיימה מלאכת בניית המשכן וכבר משה רבנו ממזהר להגיש דו"ח מפורט על ההוצאות הכספיות השונות ועל המקורות השונים שאליהם הלכו כספיהם של המתנדבים. חכמינו מספרים במדרש על שקדם לאותו דו"ח.

מסופר במדרש כי היו הולכים ומרענים אחרי משה רבנו ואומרים זה לזה: "ראה כמה שמן עורפו של בן עמרם", רמז לחשך מכתור, כאילו ונהנה, חלילה, מכספי הקדש שעברו תחת ידיו. וכשהיה אחד אומר כך לחבירו, היה חבירו משיב לו: "אדם ששלט על מלאכת המשכן, אף אתה מבקש שיהא עשיר?"... משה רבנו, אשר שמע את הרינונים, מיהר והודיע להם כי בבוא היום, כאשר תגמר מלאכת בניית המשכן, יניח לפניהם חשבון מפורט על כל כספי התרומות שנתנו (שמות רבה פרשה נ"א, ו').

ואמנם, החיוב להיות נקיים מה' ומישראל מחייב את גזברי הצדקה בהלכות רבות. במסכת שקלים נשנתה משנה שלמה הדנה בדרך שבה היו גזברי המקדש אוספים את הכסף הרב שהצטבר בקופות הלשכה, מקום בו שלשלו בני ישראל את נדבותיהם: "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע, שמא יעני ויאמרו: מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר ויאמרו: מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות בדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם" (שקלים פרק ג' משנה ב').

רבנו עובדיה מברטנורה מפרש בפירושו למשנה, כי התורם מתהר שלא יכנס עם לבוש שלו שפה כפולה, כדי שלא יחשדו בו כי הניח בכפלי בגדיו מטבעות. כמו"כ אינו נכנס בקמיע או בתפילין, כדי שלא ילעיזו כי התיר את התפרים שבקמיע או שבתפילין והכניס לתוכם מעות.

אמר חכמים כ' גבאי צדקה שלהם מעות נחושת המחלידים והם רוצים לפרוט אותן למטבעות כסף, הרי עליהם לפרוט את המעות דוקא לאחרים ולא לעצמם, חאת משום "והייתם נקיים מה' ומישראל". כמו כן, גבאי תמחור שאין להם עניים לחלק את מעות האוכל שהצטברו תחת ידם, והם רוצים למכור את האוכל ולהמיר אותו בכסף, כדי לשמור אותו להודמנות צדקה אחרת, עליהם למכור לאחרים ולא לעצמם מטעם זה, "והייתם נקיים מה' ומישראל" (פסחים י"ג:).

ענין הנקיות מקיף תחומים רבים. ולא דוקא חשד מעילה בכסף. אמנם לא תמיד מחבר פסוק זה, אך דברים רבים נאסרו ע"י חז"ל משום חשד. אמר חכמים כי לא יכנס אדם לחורבה מפני החשד (ברכות ג'), כי מי שיש לביתו שני פתחים, עליו להחליק נר חנוכה בשני הפתחים מפני החשד, שמא יעבור אחד מבני המקום, אשר יסיק כי אם לא החליק נר בפתח האחד, מסתבר שלא החליק גם בפתח השני (שבת כ"ג). וכן עוד איסורים רבים.

על בית גרמו, משפחה שהתמחתה באפיתו המסובכת של לחם הפנים, פאטור
בגמרא: "מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם, שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים
זה ניוונך, לקיים מה שנאמר: "הייתם נקיים מה' ומישראל" (יומא ל"ח). גם על
בית אבטינס, משפחה שהתמחתה בהכנתה האמנותית של חפינת הקטורת, מסופר
בגמרא: "מעולם לא יצאה כלה מבושמת מבתיהן. וכשנרשאיין אשה ממקום אחר
מתנין עמה שלא תתבסם, שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין, לקיים מה
שנאמר: "הייתם נקיים מה' ומישראל (יומא שם).

חובת הנקיות כלפי הקב"ה וכלפי ישראל נלמדת
מפרשת בני גד ובני ראובן, בסוף ספר במדבר מסופר כי
לאחר שבני גד ובני ראובן ראו כי ארץ יעזר וארץ גלעד
ראויות למקום מקנה, הם נגשו למשה רבנו ולאלעזר
הכהן ובקשו כי יתנו להם לאחוזת, מאחר ומקנה רב להם. לאחר
שמשה רבנו חשד בהם כי הם מפחדים להכנס לארץ כנען, בדומה למרגלים,
התבצלו והסבירו כי בדעתם להשאיר כאן את הטף והצאן ואילו הם יעברו חלוצים
לפני העם עד לגמר כיבוש הארץ, זרק אז יחזרו לביתם. משה רבנו ענה להם על
בקשתם: "אם תעשן את הדבר הזה, אם תחלצו לפני ה' למלחמה, ועבר לכם כל
חלץ את הירדן לפני ה' עד הורישו את אויביו מפניו ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר
תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר ל"ב, כ"ב-כ"ג).

אילולי פירושם של חז"ל היה מקום לפרש כי הלשון "הייתם נקיים" לא באה
בהוראה של צווי אלא בהוראה של הבטחה. היינו, בני גד ובני ראובן לא נדרשים
להיות נקיים מה' ומישראל אלא שמובטח להם כי תוצאת התנהגותם תוביל לכך
שיהיו נקיים מה' ומישראל. דוגמאות רבות לכך. המילים "הייתם כאלקים ידעי
טוב ורע", שנאמרו ע"י הנחש לחוה, אינם צווי אלא הבטחת תוצאת אכילתה מעץ
הדעת. כמו"כ המשפט שנאמר לאברהם אבינו: "היית לאב המקן גוים" (בראשית
י"ז, ד') הוא נבואת הבטחה ולא צו.

ועם זאת, את המשפט "הייתם נקיים מה' ומישראל" ראו חז"ל כצו מחייב ולא
כהבטחת העתיד. מכאן למדו חכמים, כי חיוב על האדם לדאוג לכך שמעשיו לא
יחשידו אותו בהנהגה שאינה הלמה, גם אם כלפי שמים גלוי וידוע כי מעשיו
ישרים והגונים. שכן, יש ואדם נקי מה; הבחון כליות ולב יודע כי הוא צדיק גמור,
אך אין הוא נקי כלפי הבריות, העשויות לעורר תמידיות וחדשות לפרש הנהגה זו
או אחרת. לכאורה לא היה לו לחשוש מכך, שהרי מה לו מה חרשבות הבריות
וכיצד מתקבלת הנהגתו בעיני הציבור. ואולם, מפסוק זה למדנו על חובת תדמית
חיובית, שהיהודי לא רק יהיה צדיק אלא שגם יוכר כצדיק.

ענין זה של חשד אומר דרשני. אם אני "בסדר" לפני
המקום, מה צריך להיות אכפת לי כיצד אני נראה
בעיני ראובן או שמעון? אם אמנם צדיק אני, מה ענין
בתדמית חיובית?

נראה לומר, כי שורשו של חיוב זה נובע מחובת
הזהירות מפני חילול ה'. כאשר אדם נראה כרשע הרי הוא גורם לחילול ה' בה

במידה שהיה רשע באמת. ומכאן שחובתו של האדם שלא להביא את עצמו לידי
חשד גדולה יותר ויותר ככל שהוא חכם ומפורסם. שהרי חובתו של זה לגרום כי
יהיה שם שמים מתאהב על דו, שיהיה קורא ושונה בנחת, שיהיה משאו ומתנו
עם הבריות באמונה וכל אורחותיו צדק ויושר.

מטרת היהודי בעולמו לפרסם ולקדש את שם שמים ולהכריז בעצם הוויתו את
מלכותו של הקב"ה, בחינת "ישראל אשר בך אתפאר". נמצא, איפוא, כי מי שפוגם
בטהרת אישיותו, הרי הוא פוגע בקידוש ה' ובמידה זו של "ישראל אשר בך
אתפאר".

כי היהודי אינו ברשות עצמו. הרי הוא חייל בלגיון מלכו של עולם. וכאשר הוא
נחשד בכיעור כל שהוא, הרי שכביכול חייל שבצבא ה' נחשד בכך, והוא הוא
מיאחזו להחלטות כבוד ה'.